

NU

Naar de berg

Plotseling vertoonde het licht zich aan hem. Nu wist hij het – maanden had hij het gezocht in de spleten die hij voortdurend had gezien of zich verbeeld had te zien in de diepten van de donkere hemelbogen, had hij het volmaakte licht gezocht dat straalde over de wereld, dat de as en de grauwheden wegbrandde. Ooit had hij nauwgezet elke aanraking met het licht vermeden, vooral op zijn gezicht. Vanaf zijn kindertijd was het licht, dat de gebreken deed oplichten, zijn vijand, hij had een hardnekkige, uitputtende strijd gevoerd tegen de vele vormen waarin het licht zich aan hem vertoonde. Nu was hij niet bang meer.

Misschien had hij al genoeg gewone en lelijke gezichten gezien in de wereld, of was hij gewend geraakt aan zijn gezicht. En hij kende ook de aantrekkelijke kanten ervan, begreep dat niet alles grijs en ingevallen en te breed was, dat hij overdreef en naar zijn gezicht keek door een scherm van kinderachtige weerzin, heel gewoon, waarschijnlijk, dat hij misschien het licht meer haatte dan zijn gezicht. Nu liet het hem onverschillig, zijn gezicht, de gebreken en de schoonheid, het banale en het interessante. Uiteindelijk waren ze met elkaar verweven in het gezicht in de wereld vóór hem. Al met al een gezicht.

Het kind stond naast hem en zijn complete eigen jeugd zat verborgen in zijn lichaampje. Hij zwoer dat daar nooit iets van zou blijken en geloofde dat hij die eed gestand zou doen. Wat hij zag, zag hij, en alle gewoonten die hij zichzelf had opge-

legd vanaf het moment van de geboorte waren hem tot nut: ademhaling, geheugen en de poging om zijn bewustzijn zo veel mogelijk af te wenden van het huidige moment. Totdat de schreeuw van het verleden zich verwijderde en de beelden verdampden. Soms werkte dat.

De wind blies het haar van Itamar door elkaar, en hij trok de capuchon van zijn jas stevig over zijn hoofd en zoende hem op zijn gezicht. Hij tilde hem op – het kind woog al achttien kilo, maar zijn lichaam was nog steeds licht, of hij was zelf sterker geworden – en hij wees op de berg voor hen. Itamar keek ernaar zonder iets te zeggen, en plotseling kwam er een lachje op zijn lippen, alsof hij daar iets zag wat hem beviel. Hij kietelde het kind, dat lachte. Nu zag hij voor het eerst dat er op de top van de berg mensen rondrenden, in flitsen, even verguld door het zonlicht, waarna ze meteen opgingen in het grijze zand.

Op de bergtop begon Itamar te rennen. Hij keek hem na, wilde hem de vrijheid schenken waarover hij en Sjira voortdurend spraken, verlost van hun eeuwige, onveranderlijke angsten, maar telkens als het kind de rand naderde, ook al bleef de afstand groot, ging hij voor hem staan en draaide hem om. Hij transpireerde. Het was al vier uur 's middags. Hij keek naar de horizon, er begon daar iets donker te worden in de lucht, of misschien waren het gewoon omgeploegde velden, dat viel niet uit te maken. Hij stuurde zijn ogen als het ware naar de kleuren in de verte, plotseling was hij verplicht te ontdekken waar de grond was en waar de lucht, om het kind te beschermen.

Een jonge man met een baard, in een wit overhemd met bloemen en vliegtuigen erop geborduurd, kwam naar hen toe. Hij vond het geen mooi overhemd.

‘Het gebeurt alleen ’s nachts’, zei de jongen tegen hem. ‘Snap je? Maar maak je geen zorgen, je bent hier op de goede plek. Vannacht zul je het zien.’

‘Dat begrijp ik’, antwoordde hij.

‘Overdag lijkt het zomaar een plek. ’s Nachts zul je hem ontmoeten, en daarna wordt alles anders.’

‘Ik begrijp het.’

‘Begrijp je het of weet je het? Wat een zoet kind’, zei de man met een enigszins provocerende stem.

‘Kennen wij elkaar?’ vroeg hij de jongen. Het ergerde hem dat hij met die provocerende klank over het kind sprak.

‘Niet direct’, antwoordde hij.

‘Opzouten dan.’ Hij keek de jongeman recht in de ogen.

De jongen keek naar hem en hij keek naar de jongen. Er heerste stilte. Hij zag verbazing in de ogen van de jongeman sluipen en was niet verrast. Integendeel, misschien hoopte hij eindelijk op iets anders. Hij wist dat hij het laatste jaar soms voelde dat hij zijn angst kwijtraakte, of preciezer gezegd: dat hij vol angsten was wat betreft Itamar en nergens anders meer bang voor was, behalve voor zijn eigen dood, en ook dat vooral vanwege Itamar. De laatste tijd was hij alleen nog maar geïnteresseerd in hem – alle tijd die hij met Itamar doorbracht zoende hij hem, streekte zijn haar, ademde zijn geur in, luisterde naar zijn stem, alles kon verdwijnen en veranderen en zich verwijderen en verbranden. Het bestaan van het kind had hem geïnjecteerd met de nieuwe angsten en liet alle angsten die hij kende verdwijnen – voor zijn carrière, voor het huwelijksleven, voor mensen. Hij hoorde dat er over hem gepraat werd, vrienden en mensen en types die hij niet kende, en ze spraken ook met hem, dat er iets met hem aan de hand was, dat hij een beetje veranderd was, vooral in zijn reacties, die onvoorspelbaar waren geworden.

Hij wist dat hij, anders dan mensen in zijn omgeving dachten, de controle niet kwijt was, en dat wist hij omdat er met het kind niets veranderd was. Integendeel, hun relatie was alleen maar hechter geworden en hun liefde voor elkaar was versterkt.

Tali zei tegen hem: ‘Het enige wat jou momenteel interesseert of wat je gelooft dat je interesseert is Itamar. En misschien dat degenen die je vroeger kenden dat niet begrijpen, maar de hoofdzak is dat jij het begrijpt. Je weet dat je verwijderen van al het rumoer soms de prijs is die je moet betalen voor je rust en je kalmte en je krachten met het kind.’

‘En is dat inderdaad het juiste?’ vroeg hij Tali.

‘Dat maakt niet uit’, zei ze. ‘Het werkt.’

‘Maar mensen in je ban brengen en ze laten geloven dat je hun vriend bent...’

‘Jij maakt niet dat ze het geloven, Jonatan’, antwoordde Tali. ‘Jij houdt van hen, en jullie zijn vrienden, dat wil zeggen, in de meeste gevallen, ook als je verdwijnt of zij verdwijnen.’

‘Is dat het verschil tussen mij en Joël?’

‘Ja. En ook dat hij zelfmoord heeft gepleegd. Een soort van verschil.’

‘Maar bedoelde je ook dat hij nooit van iemand gehouden heeft?’

‘Niet echt’, antwoordde Tali.

‘Ook van ons niet?’

‘Jij was zeker zijn beste vriend.’

‘Maar hij hield niet echt van mij?’

‘Blijkbaar niet.’

‘Van jou hield hij wel.’

‘Misschien. Toen we kinderen waren.’

De zon verlichtte het gezicht van de jongen – nu zag hij wittige puistjes rondom zijn lippen – en hij hief zijn hand op om zijn ogen te beschermen tegen het felle licht. Jonatan wist dat hij misschien spijt hoorde te hebben, dat hij zich vroeger schuldig voelde op zo’n moment. Maar hij voelde alleen maar minachting. ‘Je stelt me teleur’, zei de jongen voordat hij zich omdraaide en wegliep.

‘Opzouten’, siste Jonatan zo hard dat de jongen het zou kunnen horen. ‘En als we elkaar niet meer spreken, is er geen man overboord.’

Hij haastte zich naar Itamar, hij kon niet wachten totdat hij bij hem was. Zijn warme huid baarde hem zorgen. Hij trok de fles water uit de tas, bracht hem naar zijn lippen, en Itamar nam een paar slokjes. Hij vroeg het kind nog één laatste slok te nemen. Toen stopte hij de fles terug in de tas, tilde het kind op en droeg hem naar een schaduwrijk gebouwtje terwijl hij zijn gezicht en zijn haar kustte, totdat Itamar giechelde en zei: ‘Je prikt, papa.’

‘Maar ik heb me vanochtend geschoren, alleen voor jou.’ Hij zoende de vingers van zijn handjes. ‘Je weet dat papa meer van je houdt dan van alles ter wereld.’

‘Dat weet ik’, antwoordde het kind.

‘Zegt hij dat de hele tijd tegen je?’

‘Ja, de hele dag zegt papa hetzelfde’, zei het kind op zangerige toon.

‘Verveelt het al?’

Itamar gaf geen antwoord, maar legde zijn handen op Jonatans gezicht en schudde het hard heen en weer. En hij liet zijn gezicht schudden tussen de handen van het kind en kustte hem weer. Daarna ging hij zitten en Itamar nestelde zich tegen hem aan, en hij liet hem filmpjes zien op zijn telefoon – hij, Sjira en het kind dansten en zongen, ‘In the Heat of the Night’ – en hij stelde Itamar voor dat ze misschien even zouden gaan slapen. Itamar legde zijn hoofd tegen zijn borst en deed zijn ogen dicht.

Hij werd wakker toen de avond al gevallen was. Plotseling waren er veel mensen op de berg. Hij zag een sterrenhemel, een paar vuurtjes en rondom een grote vuurkring. Hij verbeelde zich dat hij er mensen in zag zitten of liggen, en iets slangachtigs, iets zwarts, dat diep in de vlammen kroop. Hij kreeg het warm. Itamar sliep nog. Hij tilde het kind op terwijl hij zijn

haar bleef strelen en voorzichtig liep zodat het niet wakker zou worden.

Hij droeg het kind in zijn armen, en ze kwamen langs de vuurtjes waar mensen omheen zaten of lagen en rustig praatte. Hij legde zijn hand op het voorhoofd van het kind, en nog een keer. Hij heeft geen koorts, zei hij binnensmonds, maar ze moesten weg bij de vuurtjes. Hij nam grotere stappen, struikelde over een steen, stootte zijn linkerknie tegen een rots, het deed een beetje pijn, misschien bloedde het wel, maar de hoofdzaak was dat het kind niet wakker was geworden. In de hele mengmoes van het licht van de vuurtjes, van de lantarens, van de telefoons – en plotseling duistere stukken – begreep hij niet meer waar ze waren. Hij voelde zich schuldig omdat hij Itamar hierheen had meegeslept. Hij en Sjira maakten immers nooit uitstapjes, sloegen uitnodigingen af om mee te gaan kamperen of naar een riviertje zus of een woestijn zo te gaan, al voordat ze ouders waren en al helemaal daarna, maar nu, en voor het eerst sinds Itamar geboren was, was Sjira een paar dagen weg. Een uitje van de medewerkers van het bedrijf waarvoor ze werkte. En hij had al maanden geleden de beklimming van de berg geboekt.

Natuurlijk had hij de reis kunnen annuleren of het kind bij Sjira's moeder kunnen laten, maar hij was niet van plan Itamar, voor het eerst van zijn leven, achter te laten zonder zijn beide ouders, en om de waarheid te zeggen wilde hij dat het kind daar bij hem zou zijn op het moment dat de motoren van de herinnering in hem tot zwijgen werden gebracht. Niet helemaal, maar voldoende om te zorgen dat de herinnering hem niet voortdurend naar het verleden duwde, ver van de ervaring van het heden. Toen hij sprak met de mensen die de zaken op de berg beheerden, hadden ze hem gezegd dat dat hier zou gebeuren, dat ze hem zouden helpen zich minder te herinneren.

Hij moest dit doen omdat al zijn eerdere ideeën niet gewerkt

hadden en er geen oplossingen meer voorhanden waren, en de berg was de laatste toevlucht die hij kon bedenken om te zorgen dat zijn heden niet verzwolgen zou worden door het geschreeuw van zijn herinnering. Hij had het idee met niemand gedeeld, iets in hem hunkerde naar de berg op het moment dat hij er voor het eerst over hoorde, midden in de nacht, op dat strand waar hij afgelopen zomer een paar keer was geweest. Een paar mensen, die hij kende van zijn eerdere bezoeken daar, zaten in een kring, en een van hen vertelde over de berg, zei dat hij daar een man had ontmoet die mensen hielp zich minder te herinneren. De meesten geloofden hem niet. Daarna kreeg hij de berg op allerlei plekken onder ogen: op flyers op zijn auto, in een reclameblaadje in de brievenbus, in een café zag hij een potloodtekening die als het ware het verhaal illustreerde dat hij op het strand gehoord had. Hij wilde hier zijn, zich overgeven aan een kracht die hij niet begreep en waarvan hij niets wist behalve het feit dat mensen hem kenden en erover fluisterden: op de berg is iemand die mensen helpt die achtervolgd worden door hun herinnering.

Hoe dan ook was het volgens hem niet zozeer ten behoeve van zichzelf als wel ten behoeve van Itamar. Hij was al gewend aan dit leven, alle jaren voordat Joël zelfmoord had gepleegd waren zo geweest, en misschien had hij de last van de herinnering nog kunnen dragen, maar na de dood van Joël geselde en bombardeerde het geheugen hem voortdurend, en deed voor zijn gezicht hallucinaties opflitsen die hij niet eerder gezien had, zeker niet met zo'n vlammeende, veelkleurige helderheid. Weliswaar had hij na de dood van Joël zijn uiterste best gedaan om zijn gewoonten te handhaven, er nog meer dan in het verleden op toegezien dat hij al zijn verplichtingen nakwam, hij had een nieuw boek gepubliceerd, lesgegeven, lezingen gehouden, adviezen gegeven bij een documentaire, maar na verloop van tijd beseftte hij dat het verlies van Joël de wilde kracht van de herinnering had ontketend – hij raakte helemaal de weg kwijt

tussen hallucinaties, herinneringen en dromen, en soms begreep hij niet meer wat hij zag. Alsof er nog een schijnwerper was gaan branden op een veld waarvan hij dacht dat het al goed verlicht was.

Vier jaar was er verstreken sinds Joël de wereld had verlaten, Jonatan had zijn eenenveertigste verjaardag al gevierd, en nog steeds floepten er soms opeens nieuwe herinneringen aan hen uit zijn geheugen op, het was niet duidelijk uit welke diepten ze opdoken, midden op de dag glinsterend voor zijn ogen. Soms vervloekte hij Joël, hij vermoedde dat die het grappig had gevonden als hij het geweten had: ze hielden ervan elkaar allerlei streken te leveren. Joël vertelde vaak aan een of andere sukkel dat Jonatan een groot bewonderaar van hem was, vaak over hem sprak, maar hem niet durfde te benaderen, dus hier was zijn e-mailadres, ook zijn telefoonnummer, en zelfs zijn adres.

Uiteindelijk kwam het erop neer dat hij bang was dat hij op een dag zou bezwijken onder een herinneringenaanval waar Itamar bij was, dat hij die niet zou weten af te slaan, dat hij niet voorzichtig zou zijn, dat hij een heel eind meegevoerd zou worden van het moment waarin hij met het kind was en dat hij hem niet zou kunnen beschermen, en dat Itamar het zou weten. Dat was zijn grootste angst: dat Itamar het zou weten.

Naarmate ze verder van de vuurtjes vandaan liepen koelde Itamars lichaam af. Het zandpad kronkelde, Itamar mompelde iets en bewoog zijn hoofd. Hij liet de wang van het kind zachtjes op zijn schouder rusten en streekte zijn gezicht. Zijn armen deden al pijn, maar hij was niet van plan te stoppen. Plotseling schitterden hem kleurige lichten tegemoet, die ook op de rotsen schenen, en hij zag een grote tent met schommels eromheen, een hangmat en een paar ballen. Meteen voelde hij zich opgelucht: eindelijk waren ze er. In die tent sliepen de kinderen, en in elk geval waren er volgens wat hem gezegd was twee verzorgsters die op hen letten. Zijn handen zaten onder

het zand en ook zijn voeten in zijn schoenen. Hij voelde zandkorrels over zijn gezicht kruipen.

De tent was heel ruim, vol ballonnen en spelletjes, en hij beviel hem. Jonatan legde het kind op een van de matrassen met een wit laken eromheen, sloeg de deken die opgevouwen aan het voeteneind van het matras lag goed uit en dekte hem toe. Hij trok de schoenen en de sokken van het kind uit en veegde met een lapje voorzichtig het zand van zijn voeten. Er sliepen daar een paar kinderen, en er zaten een paar mannen en vrouwen aan een houten tafel met een glimmende zilveren schaal erop met elkaar te fluisteren. Er dreven witte bloemen in de schaal die het licht opvingen, er werden lichamen van slapende kinderen in weerspiegeld.

Hij hoorde niets van het gefluister van de volwassenen, maar uit hun bewegingen en hun blikken meende hij op te maken dat ze opgewonden waren. Toen hij dichterbij hen kwam, zwenkten ze. Hij vermoedde dat ze een gezelschap vormden dat samen hierheen gekomen was. Toen draaide hij zich om en liep naar een jonge vrouw met een bril die op een stoel zat naast een gaskachel. Hij vond het niet prettig dat er een gaskachel in de tent stond.

‘Ben jij de verzorgster?’ vroeg hij.

‘Ja’, zei ze, en ze haalde uit haar tas een papieren schrift en keek erin. ‘Hoe heet het lieve kind?’

‘Itamar’, antwoordde hij. ‘Als hij wakker wordt, roep me dan, het maakt niet uit waar ik ben.’

‘Oké, Itamar, ik heb het begrepen.’ Ze keek hem aan, iets in de beweging van haar lichaam maakte hem duidelijk dat ze op hen had gewacht. Ze maakte een aantekening in het schrift. ‘We zullen uitstekend voor hem zorgen, maak je geen zorgen’, zei ze. ‘We doen dit al een aantal jaren.’

‘Ja, dat heb ik gehoord. Ben jij Channa of Hila?’

‘Hila.’

‘Mooi. Als hij wakker wordt, roep me dan’, zei hij. ‘Het maakt niet uit waar ik ben, roep me. Heb je dat begrepen?’

Het leek alsof ze nog iets wilde zeggen, maar uiteindelijk knikte ze.

Hij ging op pad naar de grote vuurcirkel, en de lucht werd weer warmer. Hij zag een reusachtige pop branden in het midden van het grote vuur, zag een paar sterren schitteren aan de hemel en matrassen en mensen die erop lagen midden in de vuurcirkel – en hij probeerde het beeld uit zijn bewustzijn te verjagen van Itamar die in zijn eentje in de tent zijn ogen opendeed. Er was geen enkele reden waarom hij nu wakker zou worden, en deze verzorgster begreep dat ze hem maar beter kon gaan zoeken als hij wakker zou worden en niet al te creatief moest willen zijn. In het algemeen ergerde hij zich de laatste tijd aan allerlei mensen die creatief wilden zijn. Ze konden maar beter doen wat hun gezegd was. Minder werk voor iedereen.

Plotseling zag hij de jongen in het gebloemde witte overhemd. Hij zat bij een paar mensen en streek over zijn ketting. Toen hij langs hem liep, keek de jongen hem aan, alsof hij hem iets wilde zeggen, misschien hadden zijn vrienden hem moed ingeblazen. Het idee amuseerde hem. Jonatan bleef stilstaan en keek naar hem totdat hij zijn ogen afwendde. Hij hoopte dat de jongen iets zou zeggen terwijl hij zich nog afvroeg waarom hij zo’n hevige afkeer van hem voelde. Bij zichzelf citeerde hij de favoriete zin van Boerman, de jongen voor wie iedereen in Beet Hakerem bang was geweest, die hem altijd angst had ingeboezemd en had gefascineerd: ‘Ik schop je tegen je kop’, maar hij zei niets.

Hij werd wakker en nam een rooklucht waar, vermengd met iets zurigs dat hij niet kon thuisbrengen. Zijn lippen waren

droog en hij had moeite om zijn ogen te openen. Toen hij ze ten slotte open had, keek hij naar de sterren aan de hemel en begreep dat het midden in de nacht was. Hij knipperde met zijn ogen en keek om zich heen: hij lag op een matras in een grote steenkring, om hem heen gloeiden sintels van een laatste vuurtje. Hij hoorde de wind en er wervelde een zandwolk boven hem. Hij keek naar zijn zwarte handen.

‘Je lieve zoon maakt het prima’, hoorde hij een metalige, dof-festem uit de verte, alsof hij uit een luidspreker kwam. ‘Ik heb het net gecontroleerd. Hij slaapt als een baby.’ Hoewel er helemaal geen lichaam vastzat aan de stem, geloofde hij hem en was hij opgelucht.

‘Maar er zijn daar kachels’, zei hij.

‘Maak je geen zorgen over de kachels, er zitten twee vrouwen naast, en ze slapen niet. Ze controleren of ze niet te warm of te koud zijn en zorgen dat er niets vlam vat. Ik heb tegen Hila gezegd dat ze verantwoordelijk is voor je zoon en voor niets anders’, zei de stem.

‘Waar ben je eigenlijk?’ vroeg Jonatan.

‘Achter je.’

Hij had geen kracht om in beweging te komen. Het stof, het zand en de aarde op zijn lichaam drukten zwaar op hem, maar hij werd omhuld door een vreemde kalmte, alsof hij al wist dat de man achter hem hem geen kwaad wilde doen.

‘Dus jij bent de man die herinneringen kan laten verdwijnen?’ vroeg hij.

‘Ja, dat ben ik’, bevestigde de man.

‘Heb je ook een naam?’

‘Dat doet er niet toe. Noem me maar zoals je wilt.’

‘Hoezo is hier niemand?’

‘We hebben iedereen vroeg laten gaan ter wille van jou. Je interesseerde mij al voordat je kwam.’

‘Je wist dat ik zou komen.’

‘Niet op een mystieke manier, ik had je naam gezien op de lijsten.’

‘Je kende me.’

‘Ja.’

‘Heb je het boek gelezen?’ Hij vermeed dat soort vragen altijd, maar nu combineerde hij de dingen, vooral wat de man gezegd had over Itamar, dat hij precies wist hoe hij hem meteen gerust kon stellen.

‘Zo’n beetje’, antwoordde de man.

‘Dus je begreep wat de reden was dat ik kwam.’

‘Ja.’

‘En kun je mij helpen of heb je al geholpen?’

‘Zeg, wil je mij helemaal niets vragen?’ zei de man. ‘Geloof je dat ik krachten heb en dat is het dan? Misschien ben ik wel een charlatan.’

‘Dat ben je niet.’

‘Hoe weet je dat?’

‘Dat weet ik. Jij kunt me helpen.’

‘Ik heb het nog niet gedaan. Maar ik kan het wel.’

‘Waarom heb je het niet gedaan?’

‘Ik wist niet of je het echt wilde.’

‘Misschien is dat mijn beslissing.’

‘Alles wat ik zou doen, zou je schrijven veranderen of erger.’

‘Dat maakt me niet uit.’

‘Nu niet, dat weet ik’, antwoordde de man zachtjes. ‘Maar wat mij uitmaakt is dat je een stap neemt waarvandaan geen weg terug is.’

‘Hoe werkt het hier dan?’ vroeg Jonatan.

‘Ik kan dromen van mensen zien en hun die teruggeven als herinnering, dat is mijn gave.’

‘Wat houdt dat in?’

‘Mensen dromen in hun slaap, nietwaar? En als ze wakker worden, herinneren ze zich een aantal beelden uit hun droom.’

Het meeste gaat verloren, verdwijnt, komt niet terug. En ik kan dus de dromen in hun geheel zien, alles. En ze daarna aanengesloten aan mensen teruggeven, als een herinnering, er is niets verdwenen.'

Zijn lichaam verstrakte, er was iets gesprongen vanbinnen, zijn handen trilden en zijn hoofd brandde, zoals bij Joël vaak gebeurde en bij hem een paar keer gebeurd was na de dood van Joël. Hij begreep dat hij opgewonden was. Hij deed zijn ogen dicht. Er bonsden herinneringen en stemmen en beelden in zijn hoofd, maar één stem overstemde alle andere, helder en duidelijk: van alle mensen op de wereld is dit de man die ik altijd heb willen ontmoeten, die alles ziet, de enige op de wereld die je niets hoeft uit te leggen.

'Dat klopt,' zei de man alsof hij al zijn overpeinzingen helder zag, 'maar je overdrijft een beetje. Ik weet een hoop, niet alles.'

'Een hoop is meer dan wat iedereen weet.'

'Ja, ik weet zeker meer dan iedereen.'

'Minstens één keer per dag besef ik weer dat Joël zelfmoord heeft gepleegd,' zei Jonatan, 'en dat lijkt nog steeds een droom. Vier jaar.'

'Ik begrijp het.'

'Misschien kun je dat klotegevoel veranderen in een droom, zou je dat kunnen?' Hij deed zijn ogen dicht en haalde een paar keer diep adem, terwijl hij zijn vingers op zijn gezicht legde – de laatste tijd hielp dat hem soms om de tranen tegen te houden.

'Nee.'

Ze zwegen allebei. Hij keek naar de lucht, plotseling was het niet echt nacht en niet echt dag hier.

'Waarom draai je je niet om en kijk je me aan?' vroeg de man.

'Het maakt niet uit hoe je eruitziet, het zal minder zijn dan het gezicht dat ik me voorstel. Kun je me helpen?'

'Ik breng niet meer alleen dromen terug. Alweer een tijd gele-

den ben ik de enige vrouw kwijtgeraakt van wie ik hield en toen ben ik helemaal doorgedraaid, ik heb een paar verschrikkelijke dingen gedaan. Dus de laatste jaren heb ik mezelf wat geperfectioneerd. Ik heb gezegd: als ik doordring tot het bewustzijn van andere mensen, kan ik misschien nog iets doen. Geleidelijk aan heb ik geleerd herinneringen van mensen te vervagen.’

‘Er zijn veel mensen die niet méér willen zien, maar juist minder’, zei Jonatan.

‘Precies, minder is meer.’

Ze lachten allebei.

‘Luister,’ zei de man, ‘ik kan je herinneringen aan Joël dempen. En je vriend minder tastbaar maken. Ik kan hem niet echt laten verdwijnen, alleen alle herinneringen die met hem te maken hebben dempen. Je zult nog steeds dingen zien, maar ze zullen minder scherp zijn, zogezegd, gebeurtenissen zullen door andere worden opgeslokt. We noemen dat “het vergrijsen van de herinnering”.’

‘Maar je kunt niet Joël isoleren en alleen hem vervagen’, zei hij. Hij vond het raar, stom zelfs, dat hij dat niet begrepen had voordat hij de berg op was gegaan, alsof hij zich uit alle macht had vastgeklampt aan de hoop en die door niets de bodem had laten inslaan.

‘Nee, dat is duidelijk, en dat is precies waar het ons hier om gaat, alles is met alles verbonden in het kleine bewustzijn, alles zal een beetje vager worden, en in elk geval voor een tijdje zal je geheugen grauwer worden, minder kleurig en rumoerig en levendig en alle woorden die je maar wilt. En dan zal het je misschien niet geven wat je nodig hebt...’

‘Doe dat maar.’

‘Er bestaat een kans, en dat is natuurlijk maar mijn bescheiden mening, dat als we je herinneringen vergrijsen, je moeilijk zult kunnen schrijven.’

‘Jij kunt in het bewustzijn van andere mensen kijken en ge-

bruikt dan de uitdrukking “mijn bescheiden mening”. Wat ben jij, een of andere idioot of zo?’

‘Ik ben er al aan gewend mezelf te zijn’, grinnikte de man.

Hij zweeg.

‘Alleen Itamar interesseert je nu, dat weet ik’, zei de man.

‘Maar misschien zou het ook voor hem niet goed zijn.’

‘Voor hem zou het heel goed zijn.’

‘Hierover verschillen we van mening’, zei de man.

Hij was ervan overtuigd dat de man nog iets wilde zeggen, wat uiteindelijk niet gezegd werd.

‘Het is van belang’, zei de man, en even hoorde hij een werkelijk bezorgde klank in zijn stem. ‘Ik zeg je nu de waarheid, ook al ben je een klant. Ik wil je helpen. Maar ik zweer je dat ik niet weet of het de moeite waard is voor je.’

‘Heb je kinderen?’ vroeg Jonatan de man, en meteen begreep hij hoe stom en wreed die vraag was.

‘Omdat ik dan hun angsten zou kunnen zien?’

‘Je zou je niet kunnen beheersen.’

‘Dat kan geen enkele vader.’

‘Je kunt beter sterven dan in de nachtmerrie van je kind zijn.’

‘Ja’, zei de man.

‘Had je kinderen willen hebben?’

‘Ja.’

Hij zweeg. Even stond hij stil bij de nood van de man.

‘Maar als we terugkeren naar jou’, zoemde de stem van de man, en het viel hem op dat zijn toon voortdurend veranderde, alsof hij sprak uit de keel van allerlei mensen. ‘Je schrijft boeken, de zuurstof van jouw schrijven is de herinnering, waarvan je wilt dat ik die voor je vergrijs.’

Jonatan herkende zich niet in de ernst die uit de woorden van de man sprak. Hij kon zijn persoon niet zien als schrijver. En hij begreep niet hoe de man kon geloven dat het uitmaakte of hij wel of niet zou schrijven.